

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В КНР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

© Ван Цзін І, 2017

<http://orcid.org/0000-0002-0740-8565>

© Тань Сяо, 2017

<http://orcid.org/0000-0002-0426-8130>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1117054>

У статті розглядаються проблеми становлення та розвитку музичної освіти в Китаї у другій половині ХХ століття. Авторами виокремлено три етапи становлення та розвитку музичної освіти в Китаї у другій половині ХХ століття. Перший етап характеризується становленням музичної освіти в Китаї та припадає на період (1949–1965). Другому етапу характерно те, що саме в 1966–1976 роки у Китаї музичні навчальні заклади зачинялися, а музичні колективи – професійні і самодіяльні – були розформовані. Третій же етап (кінець 1970-х років і до кінця ХХ століття) характеризується тим, що культурне життя Китайської Народної Республіки розпочало стрімкий період свого відродження. Нині в КНР для отримання музичної освіти введено три ступені вищої освіти, які розповсюджуються на всі вищі навчальні заклади: курси зі спеціальними навчальними програмами упродовж 2–3-х років; бакалаврат, що передбачає навчання упродовж 4–5 років; магістратура – додаткове навчання упродовж 2–3-х років. Відповідно для випускників було встановлено три вчених ступені: бакалавр, магістр і доктор наук. У вищих навчальних закладах введені викладацькі категорії: асистенти, викладач (лектор), доцент і професор.

Ключові слова: музична освіта, становлення, розвиток, студенти, КНР, друга половина ХХ століття.

Ван Цзин И, Тань Сяо. Становление и развитие музыкального образования в КНР во второй половине ХХ века

В статье рассматриваются проблемы становления и развития музыкального образования в Китае во второй половине ХХ века. Авторами выделены три этапа становления и развития музыкального образования в Китае во второй половине ХХ века. Первый этап характеризуется становлением музыкального образования в Китае и приходится на период (1949–1965). Второму этапу характерно то, что именно в 1966–1976 годы в Китае музыкальные учебные заведения закрывались, а музыкальные коллективы – профессиональные и самодеятельные – были расформированы. Третий же этап (конец 1970-х годов и до конца ХХ века) характеризуется тем, что культурная жизнь Китайской Народной Республики начало стремительный период своего возрождения. Сейчас в КНР для получения

музыкального образования введены три степени высшего образования, которые распространяются на все высшие учебные заведения: курсы со специальными учебными программами в течение 2–3-х лет; бакалавриат, что предполагает обучение в течение 4-5 лет; магистратура – дополнительное обучение в течение 2–3-х лет. Соответственно для выпускников были установлены три ученые степени: бакалавр, магистр и доктор наук. В высших учебных заведениях введены преподавательские категории: ассистенты, преподаватель (лектор), доцент и профессор.

Ключевые слова: образование, становление, развитие, студенты, КНР, вторая половина XX века.

Wang Jingyi, Tan Xiao. Formation and development of music education in China in the second half of the XX century

The article examines the problems of the formation and development of musical education in China in the second half of the twentieth century. Its interrelation with the principles of the system of musical education of Ukraine is shown. The main principles of systemic obtaining of higher professional musical education for vocalists, activity of leading teachers are systematized. The authors singled out three stages of the formation and development of musical education in China in the second half of the twentieth century. The first stage is characterized by the formation of musical education in China and falls on the period (1949–1965). The second stage is characterized by the fact that it was in 1966–1976 in China that musical educational institutions were closed, and musical collectives – professional and amateur – were disbanded. The third stage (the end of the 1970s and the end of the 20th century) is characterized by the fact that the cultural life of the People's Republic of China began a rapid period of its revival. At the present stage, the status of a teacher in China is very high. The state constantly strives to increase their social status, improves medical care, provides housing for free, and so on. Currently, the People's Republic of China has about two thousand higher education institutions, with approximately 9 million students studying. The Chinese government supports the development of national educational institutions and allocates significant funds to improve the quality of education. Currently, three degrees of higher education have been introduced in the China to receive musical education, which are distributed to all higher education institutions: courses with special curriculums in 2–3 years; bachelor's degree, which involves studying for 4–5 years; magistracy - additional training for 2–3 years. Accordingly, for graduates, three degrees were established: the bachelor, the master's degree and the doctor of sciences. In higher educational establishments teaching classes were introduced: assistants, lecturer, associate professor and professor. The prospects for further research are seen in the study of the influence of the Chinese folk opera on the formation and development of musical education in Ukraine.

Key words: education, formation, development, students, China, second half of XX century.

Постановка проблеми. У ХХ столітті Китай пройшов стрімкий шлях від патріархальної, відсталогої держави до сучасного стану одного зі світових економічних лідерів. Масштабні зміни відбулися і в культурі Китаю, в тому числі в музичному мистецтві та й в музичній освіті. Багатолітня революційна боротьба китайського народу проти іноземних і китайських поневолювачів і затяжна, з невеликими перервами, Громадянська війна у Китаї після двадцятидвохрічного протистояння (1927–1949) завершилася перемогою. 1 жовтня 1949 року була проголошена Китайська Народна Республіка. Період нової історії Китаю пов'язується, зокрема, з початком втілення найважливіших реформ у питаннях освіти країни, зокрема, і музичної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз історико-педагогічної літератури свідчить, що певна кількість науковців пострадянського простору у своїх дослідженнях приділила увагу розвитку освіти в Піднебесній з моменту проголошення Китайської Народної Республіки у 1949 р. (А. Антиповський, Н. Боревська, Н. Франчук та ін.). Історичні реформи та тенденції розвитку вищої освіти в Китаї упродовж другої половини ХХ ст. розглядали В. Клепиков, І. Наумов, Н. Пазюра та ін.

Китайські вчені мають наукові доробки таких проблем: розвиток музичної освіти в КНР (Лю Цзін, Лю Чжан, Сунь Цзюань, Чжан Лічжень та ін.); вплив європейських традицій на становлення китайського музичного мистецтва (У Цзин Юй, Лянь Лю, Сун Чжаожун і Чжан Лу та ін.).

Метою статті є висвітлення утворення системи музичної освіти в Китаї і показати її взаємозв'язок з принципами системи музичної освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з найвизначніших подій в музичному світі Китаю стало заснування в 1949 році консерваторії у місті Тяньцзинь. Її відкриття розпочало період системного отримання вищої професійної музичної освіти в країні. Невдовзі, після відкриття цієї консерваторії, в державі утворилася могутня мережа вищих освітніх музичних закладів.

До відкриття Тяньцзиньської консерваторії у Китаї вже існувала і продуктивно функціонувала перша консерваторія, відкриття якої відбулося в Шанхаї ще в 1927 р. Її поява була підготовленою заснуванням у 1924 р. Вищої музичної школи імені О. Глазунова в місті Харбін, відкриття якої ініціював, а пізніше і очолював видатний музичний діяч і скрипаль з України Володимир

Трахтенберг. З іменем цього талановитого скрипаля пов'язують початок становлення професійної музичної освіти на півночі Китаю [1; 6].

Вища музична школа стала підґрунтям розвитку музичної освіти в КНР. У ній навчалися студенти, частина яких стали всесвітньовідомими музикантами: Лю Тіанхуа, Лю Хуей, Сіань Сінхай, Туо Нуо Фу [5].

Перша китайська консерваторія у Шанхаї більше п'яти разів змінювала свою назву і лише в 1956 році затвердилася як «Шанхайська консерваторія музики». Ця назва збереглася донині.

Дещо пізніше Тяньцзинська консерваторія була перейменованою в «Китайську Центральну консерваторію», а в 1958 році переїхала до столиці Китайської Народної Республіки в Пекін і стала називатися Пекінською Центральною консерваторією. Склад її педагогів включав в себе виключно китайських музикантів.

Невдовзі у різних провінціях Китаю почали відкриватися спеціалізовані вищі навчальні заклади: у 1958 році були засновані Тяньцзинська консерваторія музики, Шеньянська консерваторія (у місті Ляонін), Уханьська консерваторія (в м. Хубей) і Гуанчжоуська консерваторія імені Сі Сінхая (в м. Гуаньчжоу). Слідом за ними у 1959 році були відкриті Сичуаньська музична консерваторія в м. Ченду, в 1960 році – Сіаньська музична консерваторія в м. Шеньсі. Всі перелічені консерваторії були створені, орієнтуючись на європейські, переважно радянські форми отримання вищої музичної освіти.

Знаменним для музичної освіти Китаю став 1964 рік, коли в Пекіні відкрилася перша «Китайська консерваторія». Її виключним напрямом стало вивчення китайської народної музики і національної класичної музики. Китайська консерваторія в м. Пекіні була орієнтованою на отримання національної вищої музичної освіти усіма бажаючими.

Система музичної освіти в Китаї відповідала системі в Радянському Союзі. Це стало логічною закономірністю, оскільки до 1949 р. основна допомога в питаннях розвитку освіти КНР надходила з СРСР. Тривалі міцні економічні, політичні і культурні взаємини встановилися між країнами від початку ХХ ст. до кінця 1940-х років.

Сприятливий розвиток радянсько-китайських відносин був зумовлений певними політичними чинниками.

В розвитку вищої музичної освіти в КНР допомога Радянського Союзу торкалася, передовсім, втілення в Китаї освітніх програм. Зокрема, була запозиченою модель триступеневої музичної освіти: музична школа, музичне училище, консерваторія. Доступність музичної освіти досягалася розгалуженістю цієї мережі у різних провінціях Піднебесної.

Викладачами в консерваторіях стали відомі китайські виконавці, які вдосконалювали свою майстерність у вищих навчальних закладах провідних країн світу і вже мали великий досвід концертних виступів на світових сценах.

У процесі оновлення системи вокальної освіти в Китайській Народній Республіці викладання класичного вокалу відбувалося, враховуючи радянський, європейський і китайський досвід підготовки співаків.

В результаті у студентів формувалися необхідні співацькі навички у вигляді синтезу декількох компонентів: вокального, яке передбачало вивчення правильного дихання, звукоутворення, звуковедення; образно-художнього – зв'язок співу з природою, ментальними естетичними уявами; і національного – пов'язаного з національною експресією і розвитком традицій співу про життєві цінності китайського народу [1; 3].

На шляху інтеграції європейської музики в Китайську Народну Республіку перед китайськими музичними діячами постало складне завдання – визначити курс становлення і оновлення національного музичного мистецтва, багатого власними традиціями і власними специфічними особливостями. Слід зауважити, що світова оперна культура дуже повільно адаптовувалася у Піднебесній. Перший оперний театр з'явився в Пекіні лише у 1952 році і називався «Китайський експериментальний театр опери та балету». Всі постановки у ньому були національними і виконувалися китайською мовою.

В цьому контексті слід також згадати про раніше існуючий досвід створення на території Китаю першого оперного театру. В театрі за три роки утворився великий високопрофесійний колектив, який здійснив декілька десятків прем'єр. «Будь-який столичний театр міг позаздрити репертуару харбінської опери» [3; 4].

Два роки титанічної праці в Харбіні привели до прищеплення в місті кращих європейських традицій, накопичення великого репертуару і, в результаті – започаткування на півночі Китаю потужного розвитку оперно-театрального мистецтва. Було здійснено біля тридцяти оперних постановок композиторів

П. Чайковського, О. Бородіна, Дж. Верді, Дж. Пуччіні та ін., найгучнішою серед яких стала опера Ж. Бізе «Кармен». Сергій Лемешев виконав в них ряд провідних партій, зокрема партії царя Берендея («Снігуронька» М. Римського Корсакова), співака Свенгалі («Трильбі» О. Юрасовського), Індійського гостя («Садко» М. Римського-Корсакова), Ленського («Євгеній Онегін» П. Чайковського [1].

Незважаючи на перший досвід створення в Китаї оперного театру за російськими зразками, європейський оперний спів приживався у країні дуже повільно.

Одна з причин неприйняття європейської опери містилася в зовсім іншій, відмінній від китайської, інтонаційній мелодичній природі. Через чотири роки у 1956 році відбувся розділ китайського оперного театру. Утворилося дві окремі структури – Китайський театр опери та балету, який продовжував національний розвиток оперного мистецтва і Китайський центральний театр опери та балету, основним репертуаром якого стала європейська опера. З європейськими оперними творами китайські глядачі довгий час могли знайомитися лише у постановках гастролуючих оперних театрів, які в основному приїздили з СРСР. Ці постановки викликали надзвичайну цікавість і бажання слухати нове оперне мистецтво [1; 7].

Становлення китайського оперного театру має складну історію, у якій часи нечуваного піднесення і розвитку чергувалися з періодами глибокого занепаду. Так, наприклад, в часи «Культурної революції» (1966–1976) у Китаї було заборонено виконувати китайську народну музику, а також твори зарубіжних і китайських композиторів, створених до 1966 року. Вся музика, що була створеною в цей період, була покликаною слугувати підґрунтям політичних лозунгів китайського керівництва. Багато музичних навчальних закладів зачинялися, а музичні колективи – професійні і самодіяльні – були розформовані [7].

Педагоги залишилися без роботи і дуже бідували. Більшість з них були скерованими на «на трудове перевиховання» на заводи, фабрики, будівництва і в колгоспи. В період від 1966 до 1968 року у всіх навчальних закладах Китайської Народної Республіки були повністю припинені заняття. Після цього навчання у вищих навчальних закладах було скорочено до двох – трьох років, а самі заняття

проводилися за спрощеною програмою, у якій половина навчального часу відводилася на працю.

Для вступу у вищі навчальні заклади був обов'язковим стаж практичної роботи на виробництві не менше трьох років, роботи в колгоспі або служба в армії.

На початку 1970-х років у Китаї існувало всього три консерваторії: в Пекіні, Шанхаї і Тяньцзині. Інші консерваторії – в Ухані (Хубей), Шеньяні (Ляонін), Сіані (Шеньсі) та Ченду (Сичуань) були перейменованими у музичні інститути. В часи культурної революції консерваторії і музичні інститути не були зачиненими, але відомості про систематичне проведення занять і про випускників цих музичних закладів відсутні.

За весь період культурної революції було дозволено лише п'ять театральних постановок, так званих «зразкових китайських драм» традиційного мистецтва «Цзинцзюй»: «Шацзябан», «Червоний ліхтар», «Взяття гори Вейхушань», «Морський порт», «Напад на полк білого тигра».

Серед усіх інших китайських опер була заборонена навіть найпопулярніша і найулюбленіша серед слухачів опера «Сива дівчина», яка була створена у 1945 році на основі лібрето Хе Цзинчжи і Діна Ні авторським колективом композиторів Академії імені Лу Сіня: Ма Ке, Чжан Лу, Цюй Вей, Хуань Чжи, Сян Оу, Чень Цзи, Лю Цзи та Лю Чі. Незважаючи на заборони її постановок у Китаї, ця опера, що стала першою національною оперою країни. [1; 4].

При створенні опери колектив композиторів, призначаючи її для найширшої публіки, знайшов найдоступніші засоби музичної виразовості, використовуючи китайські народні мелодії, але зберігаючи при цьому форму побудови опери за європейськими зразками.

Під час перших постановок опери виникло багато проблем, пов'язаних з європейською технікою співу, оскільки в часи створення опери репертуар китайських співаків складався виключно з народних пісень або творів, написаних у національному стилі. Співаками Академії імені Лу Сіня було випрацьовано особливий, притаманний виключно китайським співакам, оперно-пісенний стиль, який поєднував народний спів, техніку співаків Пекінської опери та елементи європейської вокальної школи. Опера «Сива дівчина» стала першим досвідом використання китайськими співаками мистецтва європейського співу *bel canto*, складного і ще не зрозумілого для китайських слухачів.

Наприкінці 1970-х років культурне життя Китайської Народної Республіки розпочало стрімкий період свого відродження. Від цього часу знову почали відкриватися музичні навчальні заклади, створюються професійні оркестри, ансамблі, активізується самодіяльна масова творчість, щорічно проводяться фестивалі, конкурси, ведеться науково-дослідницька робота, видаються музичні журнали. Але злигодне становище вищої музичної освіти в країні вимагало глобальних перетворень.

Реформування вищої освіти у Китаї почало проводитися від 1977 року. Реформа передбачала розробку єдиних норм для вступу у виші і збільшення термінів навчання до п'яти років.

Знову стали надзвичайно потрібними відомі педагоги вокалу, яких запрошували викладати в консерваторіях. Серед них – велика плеяда знаменитих співаків та педагогів, імена яких широко відомі у всьому світі: Чжоу Сяоянь, Лан Юйсю, Юй Ісюань, Шень Сян, Сі Їгуй, Вень Кечжень, Лі Чжишуй, Хуан Юйкуй, Вей Чісянь, Мань Цзианьцзи, Сун Сінь, Ху Янь, Гао Чжилань, Ду Шинцзя та ін.

В останні десятиліття видатні представники китайської вокальної педагогічної школи узагальнюють і широко використовують у своїй методиці основи класичного європейського співу. На становлення китайської вокальної школи, що поєднує основи європейського співу. Спираючись на італійську техніку співу, фонетичні особливості китайської мови і передачу емоційної складової співу, вони підготували для світового мистецтва багато талановитих виконавців.

Багато учнів знаменитих китайських педагогів європейського класичного вокалу навчалися і в Україні. Особливо ця тенденція поширилася у 1950-х роках.

Від 1 січня 1999 року в Китайській Народній Республіці вступив в дію «Закон про вищу освіту», в якому закріпилися традиції платної форми вищої освіти. Виключення надається лише для особливо талановитих студентів з незаможних родин у вигляді навчання за рахунок держави або надання деяких пільг. Введено три ступені вищої освіти, які розповсюджуються на всі вищі навчальні заклади: курси зі спеціальними навчальними програмами упродовж 2–3-х років; бакалаврат, що передбачає навчання упродовж 4-5 років; магістратура – додаткове навчання упродовж 2–3-х років. Найталановитіші випускники можуть продовжувати свою освіту в аспірантурі (3 роки).

Для випускників було встановлено три вчених ступені: бакалавр, магістр і доктор наук. У вищих навчальних закладах введені викладацькі категорії: асистенти, викладач (лектор), доцент і професор.

На сучасному етапі статус викладача у Китаї дуже високий. Держава постійно прагне підвищувати їх соціальний статус, покращує медичне обслуговування, безкоштовно забезпечує житлом тощо. Нині у Китайській Народній Республіці налічується близько двох тисяч вищих навчальних закладів, у яких навчається близько 9 мільйонів студентів. Уряд Китаю підтримує розвиток національних навчальних закладів країни і виділяє на покращення якості освіти значні кошти.

В теперішній час у Китайській Народній Республіці існує 9 консерваторій. Дві з них – Пекінська Центральна консерваторія та Шанхайська консерваторія музики входять до переліку кращих вищих навчальних закладів світу.

Висновки. Отже, на період становлення та розвитку музичної освіти в КНР у другій половині ХХ століття слід виокремити такі її етапи. На першому етапі розвитку (1949–1965) відбулася одна з найвизначніших подій в музичному світі Китаю – заснування консерваторії у місті Тяньцзинь. Другий етап – це часи «Культурної революції» (1966–1976) у Китаї, коли було заборонено виконувати китайську народну музику, а також твори зарубіжних і китайських композиторів, створених до 1966 року. На даному етапі музичні навчальні заклади зачинялися, а музичні колективи – професійні і самодіяльні – були розформовані. Третій етап (кінець 1970-х років і до кінця ХХ століття) характеризується тим, що культурне життя Китайської Народної Республіки розпочало стрімкий період свого відродження.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні впливу китайської народної опери на становлення та розвиток музичної освіти в Україні.

Література

1. Будаева Т. Музыка традиционного китайского театра цзинцзюй (Пекинская опера): автореф. дис. ... канд. иск.: 17.00.02. М., 2011. 28 с.
2. Ли Юаньцин. Исследование национальной музыки. Пекин, 1983. 228 с. (李元庆民族音乐问题的探索北京人民音乐出版社. 1983年. 228页)/

3. Лю Шіе Цін. Харбінський симфонічний оркестр. Сто років розвитку: 1908-2008. Шанхай, 2008. 164 с. [月第刘学清著. 哈尔滨交响乐团百年 1908-2008. – 上海音乐学院出版社版, 2008年164].

4. Лян Маочунь. Современная китайская музыка (1949–1989). Шанхай, 2004. 257 с. (梁茂春. 中国当代音乐(1949-1989). 上海:音乐学院出版社 2004. 257页).

5. Сунь А Цинань. Краткий курс истории китайской музыки. Шаньдун Цзяоюй, 1999. – 384 с. (孙继楠, 周柱铨著, 《中国音乐通史简编》济南, 山东教育出版社 1999年. 384页).

6. Сун ЖуйЛун. Діяльність скрипаля з України Володимира Трахтенберга в контексті становлення професійного музичного життя Харбіну. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство: зб. наук.пр.Тернопіль, 2013. Вип. 1. С. 48–52.

7. Усов В. Н. Культурная революция в Китае. Китай: история в лицах и событиях. Москва, 1971. 190 с.